DE BINNENLANDSE WERKWEEK 2009

ALLES IS VEEL VOOR WIE NIET VEEL VERWACHT [1]

Rob Chrispijn[1] en Anneke van der Putte[2]

met bijdragen van Eef Arnolds (kaderteksten), Stip Helleman en Hermien Wassink

[1]Jodenweg 1, 8385 GP Vledderveen

[2]Graafseweg 9, 6512 BM Nijmegen

Chrispijn, R. & Putte, A. van der, 2010. The society's 2009 foray in the province of Limburg. Coolia 53(1): 25–37.

The most southern part of the province of Limburg was the location in October 2009 of the annual foray. The total score of fungi was 656 species. A few of the most interesting finds are described, including *Psathyrella melanthina* and *Tephrocybe osmophora* (both first finds for The Netherlands), *Coprinus rugosobisporus, Hygrocybe monteverdae* and *Calycina heterospora.*

Het is niet waarschijnlijk dat 2009 de boeken in zal gaan als een mycologisch topjaar. In de noordelijke provincies viel het nog mee, maar andere delen van Nederland kregen pas in de loop van oktober de eerste herfstregens van betekenis. De 26 deelnemers aan de binnenlandse werkweek in Zuid-Limburg waren dus gewaarschuwd. Toch kwam het als een schok toen op de eerste excursiedag de graslanden van de Bemelerberg geheel zonder paddenstoelen bleken te zijn. Deze kalkgraslanden in de buurt van Maastricht kunnen zeer rijk zijn aan wasplaten en satijnzwammen. Met een mengeling van ongeloof en lichte wanhoop werd de vegetatie uitgekamd, maar het leverde alleen maar een paar stuifzwammetjes op. Daar kom je niet voor naar Zuid-Limburg!

De tweede excursiegroep, die naar de Schieperberg was getrokken, had het iets beter getroffen. Als je tenminste je neus niet optrok voor breeksteeltjes en franjehoeden. Een terloops opgeraapte 'Rhizopogon' op de rand van de groeve bij de Schieperberg bleek tot vreugde van de aanwezigen een Welriekende inkttruffel (*Melanogaster broomeianus*). En ook 's avonds bij het determineren kwam men er soms achter dat er toch nog wel iets bijzonders was verzameld. Bij de ene groep leidde een terloops opgeraapt klein, oranjeoker paddenstoeltje tot Prachttrechtertje (*Haasiella venustissima*), een in ons land tot voor kort zeer zeldzame soort, die later deze werkweek ook nog aan de voet van de St. Jansberg werd aangetroffen. De andere groep kwam ook thuis met een trechtertje, maar dan bleek bruinig en doorschijnend gestreept. Dit bleek het ernstig bedreigde Muurtrechtertje (*Omphalina rickenii*) te zijn.

Rondje Henk

Om de groep op te beuren had werkweekcoördinator Stip Helleman voor de volgende dag meteen maar zijn troefkaart uitgespeeld: het Bunderbos. Dit befaamde bronnetjesbos tussen Elsloo en Bunde is het hele jaar door vochtig. Dus als dit niets zou opleveren dan konden we beter maar gelijk naar huis gaan. Gelukkig waren hier voldoende paddenstoelen te zien. Vooral de groep die mee liep met Henk Huijser en zijn kleine delegatie uit Eindhoven kwam aan zijn trekken. Boven op de berg was het net als elders heel matig, maar halverwege en vooral aan de voet van de heuvel viel veel te genieten. Op een bijna vergane boomstam wer-

1. Regel uit het gedicht "De Dapperstraat" van Jacques C. Bloem (1887–1966) .

Binnenlandse werkweek Coolia 53(1) pp 25-37.indd 25 1-12-2009 22:25:09

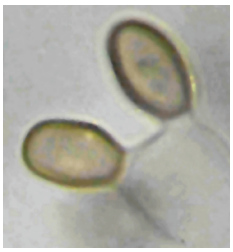

Figuur 1,2,3. *Welriekende inkttruffel* (Melanogaster broomeianus). *Rechts: basidium. De sterigmen zijn dik en plomp geworden, doordat in de truffel het afschietmechanisme voor de sporenverspreiding overbodig is geworden. (Foto's Menno Boomsluiter)*

den kleine plukjes van Kroontjesknotszwam (*Artomyces pyxidatus*) aangetroffen: een nieuwe vindplaats voor deze de laatste jaren nu al een paar keer aantroffen soort in Nederland. En binnen een kwartier zagen we drie spectaculaire champignonparasollen: de Bloedende -, de Verkleurende - en een zonder Nederlandse naam, respectievelijk *Leucoagaricus badhamii*, *L. croceovelutinus* en *L. pilatianus*. Het spectaculaire van deze soorten zit hem behalve in hun zeldzaamheid ook in hun sterke roodverkleuring bij aanraken. Daarbij vertoonden ze een verschillende reactie met ammoniakdamp. Twee deelnemers hadden zowaar een flesje ammoniak bij zich en dus konden we in het veld zien hoe de lamellen van *L. badhamii* groen verkleurden onder invloed van ammoniakdamp en die van *L. croceovelutinus* steenrood.

Na het hele rondje gelopen te hebben en daarmee alle bekende *Lepiota*-groeiplaatsen (vaak tevergeefs) bezocht te hebben, kwam we tot slot op de plek waar de bodem doorweekt is van kalkrijk water dat overal opwelt. Hier stond een merkwaardige wasplaat die wel aan een witte vorm van de Weidewasplaat deed denken. Deze soort is al meer dan tien jaar van deze plek bekend zonder dat er een naam aan gegeven kon worden. Tot Eef Arnolds materiaal kreeg opgestuurd uit de Canarische eilanden en de paddenstoel eindelijk zijn naam kon krijgen: *Hygrocybe monteverdae* (zie kader). Blijkbaar vindt deze wasplaat een soortgelijk milieu in het altijd vochtige bronnetjesbos bij Bunde. Een andere prettige verrassing die hier na enig zoeken opnieuw werd aangetroffen, was de kleine witte Koraaltrilzwam (*Tremellodendropsis tuberosa var. helvetica*).

Figuur 4. *Kroontjesknotszwam* (Artomyces pyxidatus). *(Foto: Anneke van der Putte)*

Volle glorie

Ooit bij een werkweek in midden Limburg werd 'droge kwel' een gevleugeld woord. Ook nu hadden

Binnenlandse werkweek Coolia 53(1) pp 25-37.indd 26 1-12-2009 22:25:21

Hygrocybe monteverdae **Banares & Arnolds**

Hoed 17–50 mm, eerst stomp kegelvormig met ingerolde rand, dan uitgespreid tot iets ingedrukt, vaak met lage, brede umbo, niet hygrofaan, ivoorwit of roomkleurig, soms met een bleek okergrijze zone nabij de rand, bij oude exemplaren okergeel, droog, berijpt schijnend door luchtholtes onder het oppervlak (als in de Kleine bostrechterzwam, *Clitocybe candicans*), rand niet gestreept. Lamellen [L=28–36, l= 1(–3)] boogvormig aflopend, ver uiteen, dik en aderig verbonden, vanaf het begin bleek botergeel of grijzig geel, donkerder dan hoed en steel. Steel 35–65 × 4–10 mm, meestal naar de basis toegespitst, massief of iets hol, gekleurd als de hoed, basis soms bleek roze, overlangs fijn vezelig gestreept. Vlees stevig, in de hoed tot 8 mm dik, gekleurd als oppervlak, bij kneuzen na enkele uren donkergrijs verkleurend. Gedroogde exemplaren met een geelbruine tot donkerbruine hoed en steel en bruine tot zwarte lamellen.

Sporen 6,5–9(–11) × 3,5–5(–5,5) µm, Q = (1,25–)1,45–1,9(–2,3), meestal langwerpig elliptisch, ook elliptisch of cilindrisch, niet ingesnoerd. Basidiën 42–48 × 5,5–6,5 µm, merendeels 2-sporig, vrij veel 4-sporig, enkele 1-sporig. Lamellentrama onregelmatig met hyfen van 3–15 µm breed. Hoedhuid een cutis van liggende hyfen, 4–5 µm breed. Gespen talrijk.

Collecties: 8 oktober 2004 en 21 oktober 2009, Elsloo, Bunderbos (E. Arnolds). In oud gemengd loofbos met populier, els, es en zomereik op vochtige, zwarte, humusrijke bodem met kalkrijke kwel tot aan het oppervlak, samen met onder andere Bittere wasplaat (*Hygrocybe reai*), Lila koraaltje (*Ramariopsis pulchella*), Sikkelkoraalzwam (*Clavulinopsis corniculata*), Koraaltrilzwam (*Tremellodendropsis tuberosa* var. *helvetica*) en Olijfgroene zwartsneesatijnzwam (*Entoloma querquedula*).

Figuur 5. *De Witte woudwasplaat* (Hygrocybe monteverdae) *in het Bunderbos bij Elsloo; de inzet rechtsboven toont twee gedroogde vruchtlichamen met de kenmerkende donkere verkleuring. (Foto: Henk Huijser)*

Deze wasplaat is geen echt nieuwe ontdekking tijdens deze werkweek, maar er is niet eerder in de literatuur over bericht. Henk Huijser kent de vindplaats van deze paddenstoel in het Bunderbos al sinds 1992. Sedertdien is de soort daar vrijwel ieder jaar te vinden. De indruk bestaat dat de groeiplaats zich heeft uitgebreid. Tijdens ons bezoek in 2009 stonden er ongeveer 50 vruchtlichamen verspreid over een oppervlakte van ongeveer 500 m^2.

Henk determineerde de paddenstoel aanvankelijk als de Bleke weidewasplaat (*Hygrocybe pratensis* var. *pallida*), maar voorzien van een groot vraagteken. De Bleke weidewasplaat is doorgaans een forsere, ivoorwitte paddenstoel met een plompe, cilindrische steel die in schrale graslanden groeit. Gezien het vóórkomen van enkele andere graslandpaddenstoelen in dit deel van het Bunderbos is dit laatste punt echter niet erg bezwaarlijk. *Hygrocybe monteverdae* heeft meer de statuur van het Gewoon sneeuwzwammetje (*Hygrocybe virginea* var. *virginea*), maar die soort heeft een hygrofane, diep gestreepte, vettige tot kleverige hoed. Een unieke eigenschap van *Hygrocybe monteverdae* is voorts de donkere verkleuring van de vruchtlichamen na drogen. Met name de lamellen worden donkerbruin tot zwart. Wat dat betreft lijkt hij op de Verkleurende slijmkop (*Hygrophorus discoxanthus*). Als veldkenmerk is deze verkleuring helaas onbruikbaar. Als Nederlandse naam stel ik Witte woudwasplaat voor.

Henk Huijser toonde me de vindplaats van deze raadselachtige wasplaat tijdens de NMV werkweek van 2004. Pas na het drogen herkende ik het materiaal als *Hygrocybe monteverdae*, een soort die ik kort daarvoor samen met de Spaanse mycoloog Banares had beschreven (Banares & Arnolds, 2002) op basis van twee collecties van La Palma, een van de Canarische eilanden. Daar groeit hij in altijd groen, permanent vochtig nevelbos met veel bomen uit de laurierfamilie op vruchtbare, vulkanische, mineraalrijke bodems. In het Spaans wordt dit bostype aangeduid als '*monte-verde*, ofwel 'groene berg'. Al zijn er overeenkomsten in habitat tussen deze standplaats en het Bunderbos; een tweede vindplaats ter wereld ruim 3000 kilometer noordelijk van de typelocatie mag heel opmerkelijk heten! Het accentueert de betekenis van het Bunderbos als uniek bos-ecosysteem en mycologische schatkamer.

Het is goed mogelijk dat de Witte woudwasplaat ook elders in Europa voorkomt, maar verward is met andere witte wasplaten. Tot nu toe zijn mij (EA) geen andere meldingen bekend.

we daar last van en moesten we uitwijken naar noordhellingen en bijhorende grubben. Het Savelsbos voorziet daarin en bleek daarom een geschikt excursiedoel te zijn. Het begon al goed, want de parkeerplaats was aan de rand van een akker die voor een deel bedekt was met een laagje houtsnippers. De reden hiervoor was onduidelijk, maar dat kon niemand iets schelen, omdat het stikte van de paddenstoelen. Als een troep kraaien zwermden de mycologen over de akker uit. Massa's franjehoeden en breeksteeltjes stonden er, maar ook een priegelig inktzwammetje met een sterke 'narcotica' geur, zegt maar een vieze putlucht. Het ging om *Coprinus narcoticus*. De Nederlandse naam 'Bedwelmende inktzwam' kan als een eufemisme worden opgevat.

Door erosie uitgesleten kloven aan de voet van de helling vormen vaak een goede bio-toop voor parasolzwammen. Zo ook hier. We zagen onder meer de deze week opvallend vaak aangetroffen Violetstelige poederparasol (*Cystolepiota bucknallii*) met zijn sterke geur van carbid. Daar in de buurt ook de dubbelganger van de algemene Stinkparasolzwam: de Ringloze stinkparasolzwam (*Lepiota hymenoderma*) die ellipsoïde sporen heeft en niet die typische

Binnenlandse werkweek Coolia 53(1) pp 25-37.indd 28 1-12-2009 22:25:25

sporen van de Stinkparasol met platte basis en uitstekend piepeltje.

Tijdens de lunch aan de rand van een wei kwam iemand, die al dat gezit blijkbaar maar niks vond, de anderen verrassen met een exemplaar van de Grote kleefparasol (*Limacella guttata*). Kleefparasollen zijn in ons land allemaal zeldzaam en staan ook allemaal op de Rode Lijst. De kans er een te zien is het grootst in Zuid-Limburg. De Grote kleefparasol gaat echter nog steeds achteruit.

Figuur 6. *Bedwelmende inktzwam* (Coprinus narcoticus). *(Foto: Henk Huijser)*

Op de weg terug liepen twee mycologen voorop, verwikkeld in een prettig herengesprek toen ze daarin gestoord werden door een kreet: 'Hee, hebben jullie dat niet gezien?' Terugkerend op hun schreden werd het schaamrood op hun kaken haast nog vuriger dan dat van het bundeltje paddenstoelen dat iemand vanuit de holte van een liggende stam tevoorschijn had getoverd. Een deel van de boomstam werd meegezeuld naar de bosrand om dit spektakel bij vol daglicht te kunnen bewonderen. Voor ons lagen vijf exemplaren van de Oranjerode hertezwam (*Pluteus aurantiorugosus*) in volle glorie, met een oranjerood zo intens dat al die zachtklikkende camera's bijna pixels te kort kwamen om dat adequaat digitaal vast te leggen!

Figuur 7. *Oranjerode hertezwam* (Pluteus aurantiorugosus). *(Foto: Marian Jagers)*

Tijdens de avondbespreking werd een fles wijn uitgeloofd voor degene die de naam wist van een kleine, groengelige 'mycena', die die dag alle aanwezigen van de ene excursiegroep voor heftige

Binnenlandse werkweek Coolia 53(1) pp 25-37.indd 29 1-12-2009 22:25:31

Figuur 8. *Groengele satijnzwam* (Entoloma pleiopodium). *(Foto: Henk Huijser)*

raadsels had gesteld. En ja hoor, het juiste antwoord werd moeiteloos door een deelnemer van de andere groep gegeven: het bleek de geurloze variant van de Groengele satijnzwam (*Entoloma pleiopodium*), die meestal zo lekker naar zuurtjes geurt! (ach ja, natuurlijk…). Op de vrijdag leverde de excursie naar De Dellen eindelijk een aantal van de zo vurig gewenste wasplaten op, maar voor de rest was de oogst mager. Alleen een eikenblad met daarop wat exemplaren van de kleine Witte paardenhaartaailing (*Marasmius quercophilus*) kreeg wat extra aandacht. Niet zozeer vanwege de paddenstoelen zelf, maar vooral omdat de mycelium-demarcatielijnen van de verschillende exemplaren zo mooi zichtbaar waren. De andere excursiegroep haalde, na wat teleurstellende bezoeken aan het St. Jansbos en de Waterval bij Meersen, in de middag zijn hart op bij een late tocht naar het Ravensbos, een klein elzenbos met zogenaamde 'hangende meertjes'. Daar was het tenminste eindelijk weer lekker vochtig en geheel opgekikkerd ploeterden de deelnemers door de natte bagger. Het leverde in een uurtje tijd 93 soorten op, waaronder een educatieve verzameling van 5 verschillende soorten *Alnicola*'s, die zich daar ophielden tussen prachtige exemplaren van de Lila

Figuur 9. *Witte paardenhaartaailing* (Marasmius quercophilus) *op eikenblad. De mycelium-demarcatielijnen van de verschillende paddenstoeltjes zijn goed zichtbaar. (Foto: Anneke van der Putte)*

Binnenlandse werkweek Coolia 53(1) pp 25-37.indd 30 1-12-2009 22:25:39

melkzwam (*Lactarius lilacinus*) en de minuscule Rossige elzenmelkzwam (*Lactarius omphaliformis*).

Figuur 10. *Baardige melkzwam* (Lactarius torminosus). *(Foto: Anneke van der Putte)*

Vrolijk

Het recept voor vrolijke mycologen is heel simpel: je zorgt voor een plek met heel veel paddenstoelen en je hebt geen kind aan ze. Groeve 't Rooth bleek deze week de ideale excursiebestemming. Ook de werkweekcoordinator was in z'n nopjes, want er zit een groot hek om heen, dus de 26 deelnemers konden onmogelijk verdwalen, omdat ze uiteindelijk altijd weer bij de uitgang moesten opduiken. De eerste paar honderd meter in deze mergelgroeve zien er weinig veelbelovend uit. In het verleden werd de na winning achtergebleven kalksteen bedekt met een laagje aarde. Misschien uit overwegingen van netheid of anderszins, maar het resultaat was een wildernis van brandnetels en andere ruigtekruiden. De verderop gelegen hellingen waren voor paddenstoelen veel interessanter. Ze waren begroeid geraakt met ijl berkenbos en boswilg en er had zich een dunne strooisellaag gevormd. Algemeen groeide hier de prachtig oranjebruine Baardige melkzwam (*Lactarius torminosus),* forse jongens met fraai gezoneerde hoed en mede daarom duidelijk verschillend van de meestal veel algemenere Donzige melkzwam (*L. pubescens*). Vaalhoeden worden meestal weinig gewaardeerd. Maar hier kwamen ze zo massaal voor dat niemand ze kon negeren. Groepen van een paar honderd exemplaren waren geen uitzondering. Met af en toe soorten die in het veld benoemd konden worden, zoals de Grote vaalhoed (*Hebeloma sinapizans*) met vruchtlichamen van wel 25 cm, zowel hoog als breed. Interessant was een stel spierwitte vaalhoeden waarvan werd gezegd dat dit nou de echte Radijsvaalhoed was, ofwel *Hebeloma crustuliniforme ss. str.* Vóór het boek van Vesterholt zal die naam ongetwijfeld regelmatig zijn gebruikt voor miezerige collecties met steeltjes van een millimeter of vijf. Daarmee vergeleken heeft de echte Radijsvaalhoed stelen als boomstammen, okay, van jonge boompjes, maar anderhalve centimeter is voor een vaalhoed pittig.

Krenten

Zelfs op een werkweek in een minder gunstige periode zijn er meer krenten in de pap dan in een stukje van deze omvang kunnen worden beschreven. Neem de vondst van een paar kleine inktzwammetjes op het zaagvlak van een eikenstobbe. Ze werden aan het eind van een excursie nog snel in een doosje gestopt en niet voor niks, want onder de microscoop vielen meteen de wrattige sporen en de tweesporige basidiën op. Het betrof het Tweesporig hazepootje (*Coprinus rugosobisporus*), een zeer schaarse soort, tot voor kort alleen bekend van een vondst in de Wieringermeer.

Binnenlandse werkweek Coolia 53(1) pp 25-37.indd 31 1-12-2009 22:25:43

Figuur 11. *Tweesporig hazepootje* (Coprinus rugosobisporus). *(Foto: Eef Arnolds)*

Figuur 12. *In een waterwingebied onder els en es werden tussen het strooisel een stel kleine knotsvormige zwammetjes ontdekt die groeiden op een knolletje: het Knolmijtertje* (Heyderia sclerotipes). *Onooglijk maar bijzonder, want alleen bekend van de Flevopolders en een vindplaats bij Purmerend. (Foto: Stip Helleman)*

Binnenlandse werkweek Coolia 53(1) pp 25-37.indd 32 1-12-2009 22:25:50

En wat te denken van Ruig rouwkorstje (*Tomentella fibrosa*), die in 't Rooth werd aangetroffen op een dode berkentak. Een prachtig gekleurde korstzwam, die behalve door zijn kleur ook opvalt door de zeer sterke honinggeur. Microscopisch is hij herkenbaar aan de bruine, knobbelige sporen en dikwandige gesepteerde bruine (vaak gebundelde) cystiden. Een paar noeste mycologische wandelaars vonden in het vlak bij de verblijfplaats gelegen Bovenste Bos de Grote knoflooktaailing (*Marasmius alliaceus*) – tweede vondst van Nederland. Een staaltje van grote oplettendheid, want tijdens de Buitenlandse werkweek was die zó vaak waargenomen dat menigeen er geen meer kon zíen. En dan waren er nog een aantal 'eerste' vondsten voor Nederland: *Psathyrella melanthina* (zie kader), waarvoor de Nederlandse naam 'Bleeksporige franjehoed' gesuggereerd wordt. Verder werd door twee mycologen *Tephrocybe osmophora* (zie kader) gevonden en pas na een diepgravende speurtocht als zodanig geïdentificeerd.

De laatste ochtend van de werkweek – altijd wat mat van stemming door het naderende vertrek - werd opgefleurd door de tweede vondst van die week van de zeldzame *Cantharellus cibarius* var. *amethysteus*, met paarse schubjes en wat minder aangenaam van smaak en geur dan de gewone cantharel.

Asco's

Eigenlijk was het de bedoeling dat tijdens deze werkweek het accent op asco's zou liggen, maar dat is er niet of nauwelijks van gekomen. Dat kwam vooral omdat de asco's zelf schit-

Figuur 13. *Ruig rouwkorstje* (Tomentella fibrosa). *(Foto: Hermien Wassink)*

Binnenlandse werkweek Coolia 53(1) pp 25-37.indd 33 1-12-2009 22:25:52

***Psathyrella melanthina* (Fr.) Kits van Wav.**

Hoed 30–40 mm breed, uitgespreid met lage umbo, niet hygrofaan, in het centrum grijsbruin met zwakke violette tint, naar de rand geleidelijk licht bruinachtig grijs, dof, geheel bekleed met zijdeachtige radiale vezeltjes die in het centrale deel kleine aanliggende tot opstaande bruine schubjes vormen. Lamellen versmald aangehecht, vrij dicht opeen, tot 5 mm breed, bleek grijzig bruin met witte, fijn gekartelde snede. Steel 34–50 × 4–5 mm, naar de basis wat verbreed tot 8 mm, hol, wit, zwak gestreept, in de onderste helft met verspreide vezeltjes van het velum. Smaak en geur onbeduidend. Sporenfiguur lichtbruin. Sporen 7,5–10,5 × 4,5–6,5 µm, Q= (1,45–)1,6–1,75, langwerpig elliptisch, dunwandig, glad, zonder kiempore, zeer bleek violetbruin in water, bijna kleurloos. Basidiën 4-sporig. Lamelsnede steriel, bezet met dunwandige, utriforme tot knotsvormige cheilocystiden, 34–48 ×12–16 µm. Pleurocystiden afwezig.

Collectie: 23 oktober 2009, Meerssen, op verstoorde grond in ruige wegberm bij restaurant 'De Nachtegaal', mogelijk op begraven hout (A. van den Berg en M. Groenendaal).

De determinatie van deze paddenstoel leverde aanvankelijk veel problemen op. Oppervlakkig leek hij wel op een tengere ridderzwam (*Tricholoma*) en de Duitse naam 'Ritterlings-Mürbling' verwijst naar die overeenkomst. De microscopische kenmerken zijn echter totaal verschillend en passen bij een Franjehoed (*Psathyrella*). De combinatie van een geschubd hoedje en onder de microscoop vrijwel kleurloze sporen zonder pore is voor een Franjehoed (*Psathyrella*) heel ongebruikelijk. De sporenfiguur bleek overigens wel duidelijk gekleurd te zijn. Als men het juiste geslacht eenmaal gevonden heeft, is determinatie verder eenvoudig. *Psathyrella melanthina* behoort tot de kleine sectie *Pseudostropharia* die soorten met een geschubde hoed omvat en is daarbinnen gemakkelijk te herkennen aan de afwezigheid van pleurocystiden en de bleke sporen zonder kiempore. Als Nederlandse naam zou Bleeksporige franjehoed toepasselijk zijn.

Psathyrella melanthina is wel opgenomen in de *Psathyrella*-monografie van Kits van Waveren (1985), maar zijn beschrijving is uitsluitend gebaseerd op een gedroogde collectie uit Zuid-Frankrijk (Bordeaux). De Bleeksporige franjehoed schijnt in Europa een zeer zeldzame, warmteminnende soort te zijn met zijn hoofdverspreiding in het gebied rond de Middellandse Zee (Ludwig, 2007). In Midden-Europa is de soort aangetroffen in Frankrijk, Oostenrijk en het zuidelijke deel van Duitsland (Ludwig, 2007; Krieglsteiner, 1991). Hij is niet bekend uit Vlaanderen (Walleyn & Vandeven, 2006), Groot-Brittannië (Legon & Henrici, 2005) en Scandinavië (Knudsen & Vesterholt, 2008). De vondst in Zuid-Limburg kan goed te maken hebben met areaaluitbreiding als gevolg van het warmer wordende klimaat.

Figuur 14. Psathyrella melanthina. *(Foto: Eef Arnolds)*

Binnenlandse werkweek Coolia 53(1) pp 25-37.indd 34 1-12-2009 22:25:57

Figuur 15. Tephrocybe osmophora. *(Foto: Eef Arnolds)*

***Tephrocybe osmophora* E.J. Gilbert**

Hoed 20–40 mm breed, eerst iets gewelfd met ingerolde rand, spoedig met ingedrukt centrum tot trechtervormig, zeer sterk hygrofaan, in vochtige toestand egaal donker grijsbruin, ongestreept en niet berijpt schijnend, glad en iets vettig, vlekkerig opdrogend tot bleekgrijs. Lamellen [L= 48–60, l= 3(–7)] boogvormig aflopend, dun, dicht opeen, tot 2,5 mm breed, licht bruingrijs. Steel 35–45 × 4–6 mm, cilindrisch of naar de basis iets verdikt, hol, grijsbruin maar sterk witvezelig gestreept en daardoor een lichte indruk makend. Vlees opmerkelijk stevig, enigszins kraakbenig, gekleurd als het oppervlak, in de hoed tot 2 mm dik. Geur spontaan sterk aangenaam zoetig, fruitachtig met anijscomponent, op doorsnede echter melig. Smaak sterk melig.

Sporen 4,5–6 × 2,8–3,5 µm, Q= (1,5–)1,6–1,8(–2,0), langwerpig elliptisch tot eivormig, vaak met inwendige oliedruppel, dunwandig, glad. Basidiën 20–29 x 5,5–6,5 µm, 4-sporig, in acetokarmijn vaak met enkele zwartviolette korreltjes. Cystiden afwezig. Gespen afwezig.

Collectie: 21 oktober 2009, Elsloo, Bunderbos (E. Arnolds). Op strooisel in oud gemengd loofbos met populier, els, es en zomereik op vochtige, zwarte, humusrijke bodem met kalkrijke kwel.

In het veld werd deze paddenstoel op grond van de meelgeur, donkere lamellen en ongestreepte hoedrand benoemd als de Kleinsporige trechterzwam (*Clitocybe ditopa*). Ik (EA) vertrouwde het zaakje niet helemaal want de hoed was glanzend en had geen berijpt uiterlijk, het vlees was opmerkelijk stevig en de geur was voor mijn neus veeleer zoetig dan melig. Dus mee in het verzameldoosje. ’s Avonds bleek een andere deelnemer dezelfde soort verzameld te hebben. Hij determineerde hem macroscopisch als de bruine variëteit van de Groene anijstrechterzwam (*Clitocybe odora* var. *fallax*). Voor één paddenstoel dus twee namen van soorten met een heel verschillende geur. Daar zit een luchtje aan!

Binnenlandse werkweek Coolia 53(1) pp 25-37.indd 35 1-12-2009 22:26:03

(Vervolg kader *Tephrocybe osmophora* E.J. Gilbert)

Onder de microscoop bleek al spoedig dat het geen van beide soorten kon zijn, want de sporen van de Groene anijstrechterzwam (6–8,5 × 4–5,5 µm) zijn veel groter, die van de Kleinsporige trechterzwam kleiner en bijna bolvormig (3–4 × 2,5–3,5 µm). Een zorgvuldige geurtest bracht aan het licht dat onze paddenstoel wat dat betreft elementen van beide soorten in zich verenigde: onbeschadigd roken de vruchtlichamen sterk zoetig, bijna anijsachtig, maar doorgesneden verspreidden ze een overtuigende meelgeur! Determinatie met de flora van Horak (2005) leidde naar *Clitocybe osmophora*, gekenmerkt door een zoete vruchtengeur. Over meelgeur wordt daar niet gerept, maar wel in de flora van Gröger (2006). Daar wordt de soort gerekend tot het genus *Tephrocybe* (Grauwkop), dat van trechterzwammen verschilt door de donkere korrelige inhoud van de basidiën in acetokarmijn onder toevoeging van ijzer (siderofiel). In de pas uitgekomen flora van Scandinavië is *Tephrocybe* opgenomen in het geslacht *Lyophyllum* en heet hij dus *Lyophyllum osmophorum*. Ik vond de siderofiele reactie overigens zwak en enigszins twijfelachtig. Over de taxonomische plaats van deze soort is het laatste woord nog niet gezegd.

Ook de interpretatie van de naam *osmophora* levert problemen op. Onze collectie voldoet goed aan de oorspronkelijke diagnose van Gilbert (1935), met uitzondering van de meelsmaak. De beschrijving door Gröger (2006) wijkt af door een bij vocht gestreepte hoed, maar klopt verder goed. Ludwig (2001) beschrijft onder de naam *Lyophyllum osmophorum* een veel kleinere paddenstoel (hoed 6–18 mm) en noemt de geur sterk onaangenaam naar mottenballen. Dit betreft stellig een andere soort. Knudsen & Vesterholt (2008) vermoeden dan ook dat de naam voor meerdere soorten wordt gebruikt.

terden door afwezigheid. Er werd zegge en schrijve zelfs maar één vruchtlichaam van een *Peziza* gevonden Wel werd op de Bemelerberg een oude asco-jeugdliefde van de werkweek-coördinator teruggevonden: *Cistella deflexa.* De mooiste asco kwam van groeve ’t Rooth: een *Calycina* op hout die zachtgeel van kleur was en bij beschadiging of druk bloedrood verkleurde. Dat verkleuren is bekend van *Calycina/Pezizella parile* die op kruidenstengels voorkomt. De gevonden zachtgele soort is echter nog onbeschreven, maar kent wel al als ‘werknaam’ *C. heterospora*. Op het stuk hout werd verder nog de felgele *Calycellina ochracea* gevonden, die nog maar van één vindplaats in Nederland, in de buurt van Roermond, bekend was.

Figuur 16, 17. Calycina heterospora *(werknaam). Links verse vruchtlichamen. Rechts de rode verkleuring die optreedt bij beschadiging of kneuzing. (Foto’s: Stip Helleman)*

Binnenlandse werkweek Coolia 53(1) pp 25-37.indd 36 1-12-2009 22:26:05

Dank
De Binnenlandse werkweek 2009 werd gehouden in het luxe “Bronnetjeshof”, onderdeel van accommodatie het “Bovenste Bos”, gelegen tussen het Zuidlimburgse Epen en de bosrijke uitlopers van de Belgische Ardennen. Tijdens de week werden in totaal 656 soorten gevonden. Met dank aan Stip Helleman voor de voortreffelijke organisatie en aan Grieta Fransen voor het noeste bijhouden van de lijsten.

Figuur 18. *Accommodatie het “Bovenste Bos” bij Epen. (Foto: Menno Boomsluiter)*

Literatuur

Banares, A. & Arnolds E.. 2002. *Hygrocybe monteverdae*. A new species of subgenus *Cuphophyllus* (Agaricales) from the Canary Islands (Spain). Persoonia 18: 135–138.
Horak, E. 2005. Röhrlinge und Blätterpilze in Europa. Elsevier, München.
Gilbert, M. E-J. 1935. *Clitocybe osmophora* nov. sp. Bull. trimest. Soc. mycol. Fr. 51: 115–116.
Gröger, F. 2006. Bestimmungsschlüssel für Blätterpilze und Röhrlinge in Europa. Teil 1. Regensburger Mykologische Schriften 13.
Kits van Waveren, E. 1985. The Dutch, French and British species of *Psathyrella*. Persoonia suppl. 2.
Knudsen, H. & Vesterholt, J. (eds). 2008. Funga Nordica, Agaricoid, boletoid and cyphelloid genera. Nordsvamp, Copenhagen.
Krieglsteiner, G.J. 1991. Verbreitungsatlas der Grosspilze Deutschlands (West). Ulmer Verlag, Stuttgart.
Legon, N.W. & Henrici, A. 2005. Checklist of the British & Irish Basidiomycota. Royal Botanic Gardens, Kew.
Ludwig, E. 2001. Pilzkompendium 1. IHW-Verlag, Eching.
Ludwig, E. 2007. Pilzkompendium 2. Fungicon-Verlag, Berlin.
Walleyn, R. & Vandeven, E. 2006. Standaardlijst van Basidiomycota en Myxomycota van Vlaanderen en het Brussels Gewest. Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, Brussel.

Binnenlandse werkweek Coolia 53(1) pp 25-37.indd 37 1-12-2009 22:26:11